

Karolina Flieger

Historia Państwowej Straży Pożarnej : na przykładzie Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 3, 157-162

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Karolina FLIEGER

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu

HISTORIA PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ NA PRZYKŁADZIE KOMENDY MIEJSKIEJ PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ

10 grudnia 1877 roku w Poznaniu przy ulicy Wolnica 1 wprowadzono 12 osobowy zastęp strażaków, a co za tym idzie było to pierwszy zawodowy zastęp. Zawodowa straż pożarna do 1949 roku, stanowiła jednostkę organizacyjną samorządu miejskiego. Należy podkreślić, że władze miasta ustalały strukturę organizacyjną, regulaminy służbowe, regulowały sprawy personalne oraz wymagania i kwalifikacje dla funkcjonariuszy. Ponadto władze miasta nadawały stopnie i awansowały podoficerów szeregowych. Dodatkowo te ponosiły koszty utrzymania straży oraz nadzorowały jej działalność.¹

W 1950 roku sejm uchwalił ustawę o Ochronie przeciwpożarowej i jej organizacji, z dnia 4 lutego 1950 roku.² Komenda zawodowej straży pożarnej miasta Poznania przekształcona została w Miejską Komendę Straży Pożarnej. Zadaniem jej było nadzór nad całością ochrony przeciwpożarowej miasta oraz kierownictwo ochrony przeciwpożarowej w mieście.³

Ustawa z 30 marca 1950 roku o Terenowych organach jednolitej władzy państwowej⁴ ustanowiła nowe jednostki administracji, czyli prezydium rad narodowych. Od tej pory zawodowa straż pożarna weszła w skład terenowego organu administracji państwowej, czyli Prezydium Miejskiej Rady Narodowej.⁵ Ustawa o Ochronie przeciwpożarowej z 1950 roku przewidywała podporządkowanie komendy straży pożarnej nadzorowi Prezydium Miejskiej Rady Narodowej oraz podporządkowanie komendom straży pożarnej. Komenda Miejska Straży Pożarnej przejęła kierownictwo i nadzór nad wszystkimi jednostkami ochrony przeciwpożarowej. Komenda Miejska Straży Pożarnej miasta Poznania wyznaczono do wydziału gospodarki komunalnej, dlatego też zaczęto stosować do komendy straży ogólne metody zarządzania, które stosowano do administracyjnych komórek organizacyjnych Prezydium Rady Narodowej. To też skłoniło Ministra Gospodarki Komunalnej do wydania okólnika mówiącego o tym, że komendanci wszystkie sprawy o charakterze zasadniczym ustalają z członkami prezydium rady narodowej. Jeżeli chodzi o sprawy dotyczące zagadnień operacyjno-technicznych, to komendant załatwia je samodzielnie, obowiązuje go tylko wytyczne ustalone przez Komendę Główną Straży Pożarnej. Ustawa o ochronie przeciwpożarowej i jej organizacji z 1950 roku pierwszy raz w historii w ochronie przeciwpożarowej kraju, stworzyła zawodowy korpus pożarnictwa, który obejmował oficerów, podoficerów i szeregowych pożarnictwa. Ponadto pracowników zawodowej straży pożarnej miasta Poznania prze-

¹ Praca zbiorowa pod red. Wydziału Organizacji i Nadzoru KW PSP w Poznaniu: *Dzieje ustrojowe Komendy Wojewódzkiej PSP w Poznaniu oraz Komend Powiatowych/Miejskich PSP z terenu województwa wielkopolskiego*. Poznań 2007r., s. 90.1

² Dz. Ust. R.P. 1950 nr 6, poz. 56.

³ Praca zbiorowa pod red. Wydziału Organizacji i Nadzoru KW PSP w Poznaniu: *Dzieje*, op. cit., s. 90.1

⁴ Dz. Ust. R.P. 1950 nr 14, poz. 130.

⁵ Praca zbiorowa pod red. Wydziału Organizacji i Nadzoru KW PSP w Poznaniu: *Dzieje*, op. cit., s. 90.1

stały obowiązywały ogólne przepisy, które stosowano do pracowników samorządu miejskiego. Jeżeli chodzi o warunki pracy i służby, to te kwestie regulowały praktyka służbowa dla korpusu technicznego poarnictwa.

Dla ochrony przeciwpożarowej przejęto rok 1950. Takie dla zawodowej straży poarniej w Poznaniu. Straż ustanowiono, jako fachowy organ ochrony przeciwpożarowej. Należy podkreślić, że struktur organizacyjnych, zakres działania, warunki pełnienia służby, prawa i obowiązki zawodowe korpusu poarnictwa zostały ustalone centralnie i wszystkie wspomniane kwestie były jednolite dla wszystkich jednostek ochrony przeciwpożarowej kraju.

W 1956 roku podjęta została praca nad reorganizacją ochrony przeciwpożarowej. W grudniu tego roku powołano Związek Ochotniczych Straży Pożarnych. Natomiast cztery miesiące później, czyli 13 kwietnia 1960 roku Sejm uchwalił nową ustawę o ochronie przeciwpożarowej.

Należy podkreślić, że do 1950 roku organy ochrony przeciwpożarowej były nastawione na przygotowywanie straży pożarnych do prowadzenia akcji ratowniczo-gaśniczych. A po 1950 roku nowo powołane komendy poszerzyły swój działalność na zapobieganie pożarom, ustalając wymagania w zakresie zabezpieczenia pożarowego, podejmując prace kontrolne i działania w celu zmniejszenia zagrożenia pożarowego.

W latach 1972-1975 doszło do wielu przeobrażeń w administracji państwowej, a to zrodziło potrzebę dopasowania do nich organizacji i działania ochrony przeciwpożarowej. Czerwiec 1975 roku, to moment reorganizacji administracji państwowej. Ponadto 12 czerwca 1975 roku doszło do uchwalenia przez Sejm nowej ustawy o ochronie przeciwpożarowej. Uchwalając ją podkreśliła jej powszechność. Jeżeli chodzi o zwierzchni nadzór nad problematyką ochrony przeciwpożarowej, to sprawował go minister spraw wewnętrznych, jednocześnie koordynując działalność ministrów, kierowników urzędów centralnych, wojewódzkich itd. Centralnym organem administracji państwowej w sprawach ochrony przeciwpożarowej był komendant główny straży pożarnych. Podlegał on ministrowi spraw wewnętrznych.

Po 1989 roku doszło do zmian ustrojowych, a co za tym idzie nastąpiły zmiany w ustawodawstwie ochrony przeciwpożarowej i funkcjonowaniu straży pożarnych. Wzrosła liczba inwestycji i rozszerzył się zakres ratownictwa chemicznego, technicznego i ekologicznego. Nastąpiła dalsza zmiana w przepisach przeciwpożarowych.⁶

W 1991 roku zostaje powołana Państwowa Straż Pożarna,⁷ zgodnie z ustawą z dnia 24 sierpnia 1991 roku. Co za tym idzie, zmienia się system podporządkowania jednostek zawodowych. Zawodowe Straże Pożarne przekształcono w Jednostki Ratowniczo-Gaśnicze. Straże stały się osobnymi podlegającymi Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Następstwem tej reformy stało się powołanie w Poznaniu Komendy Rejonowej Państwowej Straży Pożarniej. Komenda ta skupiała 8 Jednostek Ratowniczo-Gaśniczych. W latach 1992-1996 obowiązkiem Komendanta Rejonowego Państwowej Straży Pożarniej pełnił st. bryg. Stefan Korbacz. Nato-

⁶ Ibidem, s. 90.1-3

⁷ Zgodnie z ustawą, PSP – to nowoczesna, zawodowa, umundurowana i wyposażona w specjalistyczny sprzęt ratowniczy formacja przeznaczona do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami.

miast od 1996 roku pełnił funkcję st. kpt. Krzysztof Wiñiewski.⁸

1 stycznia 1991 roku, to wejście w życie reformy administracji publicznej. Nastąpiła redukcja województw z 49 na 16. Państwowa Straż Pożarna zaczęła działać w nowym układzie organizacyjnym. Powstała Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Poznaniu, która obejmowała swym działaniem miasto oraz powiat poznański. W skład Komendy Miejskiej weszły 8 Jednostek Ratowniczo-Gaśniczych.⁹

30 czerwca utworzono Państwową Straż Pożarną, a co za tym idzie zostały rozwiązane jednostki organizacyjne ochrony przeciwpożarowej oraz zniesiono dekretem stanowiska służbowe.¹⁰ Jeśli chodzi o likwidację do tej pory funkcjonujących jednostek ochrony przeciwpożarowej, to regulowały te kwestie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 października 1992 roku w sprawie szczegółowych zasad i trybu rozwiązania jednostek organizacyjnych ochrony przeciwpożarowej oraz przeniesienia stanowisk funkcjonariuszy pożarnictwa.¹¹

18 lipca 1992 roku zakończono prace związane z organizacją Państwowej Straży Pożarnej. Doszło do tego w momencie podpisania w Warszawie protokołu przekazania dokumentów, majątki i etatów zlikwidowanej Komendy Głównej Straży Pożarnej komendantowi głównemu Państwowej Straży Pożarnej. Protokół ten podpisał st. bryg. Krzysztof Wargenau jako zdający i komendant główny Państwowej Straży Pożarnej st. bryg. Feliks Dela jako przyjmujący protokół.¹²

Rysunek nr 1. St. bryg. Feliks Dela – komendant główny Państwowej Straży Pożarnej, na rok 1992. Obecnie Dyrektor Centralnego Muzeum Pożarnictwa w Myszkowicach.

ródło: <http://www.wmp-muzeum.psp.wlkp.pl/wydarzenia.htm> (pobrano: 16.03.2009)

⁸ Praca zbiorowa pod red. Wydziału Organizacji i Nadzoru KW PSP w Poznaniu: *Dzieje*, op. cit., s. 90.3

⁹ Ibidem

¹⁰ Dekretowe stanowiska służbowe, czyli ustawowe stanowiska służbowe

¹¹ P. Bielicki, J. Koździejczak, S. Mazur, M. Piñonca, M. Schroeder, M. Spaltabaka: *X lat Państwowej Straży Pożarnej 1992-2002*. Warszawa 2002, s. 28

¹² Ibidem, s. 28

24 lipca st. bryg. Dela spotyka się z reprezentantem firmy MAN. Ich rozmowy dotyczą po użyciu na zakup sprzętu poarniczego. Następnie 29 lipca komendant główny Państwowej Straży Pożarnej spotkał się z przedstawicielem firmy Karosa i Narimex. Strona polska była bardzo zainteresowana wyprodukowaniem lekkiego samochodu ratowniczo-gaśniczego na podwoziu Avia 4x4 z wyciągarką o mocy do 5 ton, zbiornikiem wody i pompą wysokiego ciśnienia oraz odpowiednim sprzętem ratowniczym.¹³

3 sierpnia 1992 roku komendant główny spotkał się w Biurze Bezpieczeństwa Narodowego z ministrem Wypardczykiem w celu stworzenia jednolitego zintegrowanego systemu ratownictwa. Cztery dni później, czyli 7 sierpnia minister spraw wewnętrznych podpisał rozporządzenie w sprawie udziału Państwowych Straży Pożarnej w akcjach ratowniczych w zakresie ratownictwa chemicznego i technicznego oraz zasad szkolenia i wyposażenia Państwowych Straży Pożarnej w sprzęt i środki chemiczne.¹⁴

Od 1995 roku w Polsce zaczął funkcjonować Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy. Założeniem jego było stworzenie jednolitego i spójnego układu, który ma skupiać ze sobą różne podmioty ratownicze tak, aby było możliwe podjęcie skutecznej akcji ratowniczej. Należy podkreślić, że Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy jest istotnym elementem, który zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Na jego czele stoi Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej.¹⁵

W 1998 roku, a dokładniej 28 grudnia tego roku, w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, została uregulowana kwestia funkcjonowania zespołów do spraw ochrony przeciwpożarowej i ratownictwa. Obecnie funkcjonowanie owych zespołów przejęły Wojewódzkie i Powiatowe zespoły reagowania kryzysowego.

Jeśli chodzi o szczegółowe zasady organizacji Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, to zostały one określone w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 grudnia 1999 roku w sprawie szczególnych zasad organizacji Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. System ten pod względem strukturalnym jest zorganizowany na trzech poziomach: powiatowym, wojewódzkim i krajowym, zwanym też centralnym.

Dysponowanie jednostek systemu do działań ratowniczych dokonuje się poprzez powiatowe stanowisko kierowania Państwowej Straży Pożarnej. Współdziałają one ze stanowiskami dyurnymi administracji samorządowej wójtów (burmistrzów i prezydentów miast) i starostów oraz innymi elementami systemu. Trzeba dodać przy tym, że te same elementy mają zintegrować również z Państwem Straż Pożarną. W sytuacji kryzysowej starosta kieruje Krajowym Systemem Ratowniczo-Gaśniczym na poziomie powiatu. W przypadku, gdy siły i środki systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze powiatu są niewystarczające, uruchamiany zostaje poziom wojewódzki. Wówczas kierowanie działaniami ratowniczymi przejął komendant wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej. Poprzez system wojewódzki, a dokładniej wojewódzkie stanowisko zarządzania kryzysowego, odbywa się dysponowanie jednostek do działań ratowniczych i alarmowanie podmiotów współdziałających. Wojewoda pełni w tym zakresie funkcję w zakresie koordynacji działań

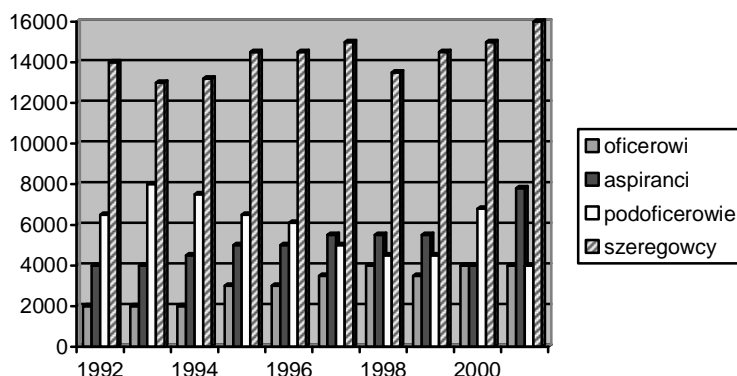
¹³ Ibidem, s. 29-30

¹⁴ Ibidem, s. 30

¹⁵ A. Kurkiewicz (red.): *Zarządzanie kryzysowe w samorządzie. Podstawy organizacyjno-prawne*. Warszawa 2008, s. 93

jednostek Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego z podmiotami współdziałającymi z systemem na obszarze województwa, poprzez wojewódzki zespół reagowania kryzysowego.¹⁶

W latach 1992-2002 w Państwowej Straży Pożarnej nastąpiły zmiany między innymi struktury zatrudnienia. Biorąc pod uwagę zadania ratownicze, to w jednostkach ratowniczo-gaśniczych w komendach powiatowych i miejskich Państwowej Straży Pożarnej w 2001 roku pełniło służbę 20 826 strażaków, którzy brali udział w akcjach ratowniczych, a to stanowiło 73% ogółu wszystkich strażaków. Należy podkreślić, że w latach 1992-2002 w pionie operacyjnym pełniło służbę 83% strażaków.

Rysunek nr 1. Struktura zatrudnienia funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej wg korpusów w latach 1992-2001

ródło: P. Bielicki, J. Kołodziejczak, S. Mazur, M. Płonica, M. Schroeder, M. Spaltabaka: *X lat*, op. cit., s. 41

Jak widać z powyższego wykresu, w latach 1992-2001 największą liczbę strażaków pełniących służbę stanowili szeregowcy. Kolejno pełnili służbę, chociaż w dużej liczbie, podoficerowie. Jeżeli chodzi o aspirantów, to z biegiem lat ich liczba stopniowo wzrastała. Podobnie oficerów z roku na rok przybywa.

W Państwowej Straży Pożarnej okres 1992-2002, to czas aktywnej współpracy międzynarodowej w dziedzinie zapobiegania katastrofom, klęskom żywiołowym i innych wydarzeniom oraz usuwanie ich skutków, współpracy w ramach NATO, Unii Europejskiej, w ramach organizacji regionalnych. W 2000 roku jednostki Państwowej Straży Pożarnej brały udział trzykrotnie w międzynarodowych akcjach ratowniczych poza granicami kraju.¹⁷

Z momentem powstania Państwowej Straży Pożarnej zaczęło tworzyć się, wraz z kierownictwem Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej, atmosferę współpracy i obecności na arenie politycznej kraju. Doszło do współpracy z organami rządowymi. Stopniowo nastąpiła współpraca Państwowej Straży Pożarnej z krajowymi organizacjami oraz podmiotami na rzecz działań ratowniczych. Komendant Główny zaczął w związku z tym, podpisywać porozumienia o współpracy

¹⁶ Ibidem, s. 94-97

¹⁷ P. Bielicki, J. Kołodziejczak, S. Mazur, M. Płonica, M. Schroeder, M. Spaltabaka: *X lat*, op. cit., s. 42

w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Ga niczego. Współpraca Pa stwowej Stra y Po arnej jest ci le zwi zana ze współprac z Policj , Stra Graniczn , Pa stwow Inspekcj Pracy, Ochron rodowiska, Pa stwow Agencj Atomistyki, urz dami Nadzoru Budowlanego, Aeroklubem Polskim, Polskim Ratownictwem Okr gowym, stacjami ratownictwa górniczego, GOPR,¹⁸ TOPR¹⁹ i WOPR²⁰ oraz innymi organizacjami pozarz dowymi.²¹

Rozwój Pa stwowej Stra y Po arnej, to tak e rozszerzenie zakresu zada ustawowych. Natomiast rozszerzenie zada ustawowych wi e si z konieczno ci wprowadzenia zmian organizacyjnych i programowych w procesie kształcenia po arniczego oraz zmienienie wymaga kwalifikacyjnych. W 2000 roku doszł do du ych zmian. Zadania szefa Obrony Cywilnej Kraju zostajł wy czone w zakres działania Komendy Główniej Pa stwowej Stra y Po arnej. Co za tym idzie wi ksze s zadania i kompetencje Pa stwowej Stra y Po arnej w zakresie rozpoznawania wszelkiego rodzaju zagro e .²²

Obecnie, czyli bior c pod uwag lata 2002-2008, według danych statystycznych Pa stwowej Stra y Po arnej, w Krajowym Systemie Ratowniczo-Ga niczym funkcjonuje 515 jednostek ratowniczo-ga niczych Pa stwowej Stra y Po arnej, 3565 jednostek ochotniczych stra y po arnych, 5 zakładowych stra y po arnych, 2 zakładowe słu by ratownicze, 11 szpitali, w tym 10 szpitali MSWiA w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, ýodzi, Olsztynie, Katowicach, Biaýmstoku, Lublinie, Szczecinie i Wrocławiu oraz Centrum Leczenia Oparze w Siemianowicach l skich, 297 specjalistów krajowych z ró nych dziedzin ratownictwa.²³ W oparciu o porozumienia system ratowniczo-ga niczy wspomagaj słu by, inspekcje i stra e. W ramach Centralnego Odvodu Operacyjnego Krajowego Systemu Ratowniczo-Ga niczego mo na skierowa do dział bataliony z 16 wojewódzkich brygad odwodowych. W skład takich odwodów wchodz : 134 kompanie ga nicze, 47 grup ratownictwa chemicznego, 55 specjalistycznych grup ratownictwa wodno-nurkowego, 22 specjalistyczne grupy ratownictwa wysoko ciowego, 5 grup poszukiwawczo-ratowniczych.²⁴

Na przestrzeni lat 1877-1991 nast pił wiele zmian ustrojowych zarówno w administracji pa stwowej jak i w funkcjonowaniu Pa stwowej Stra y Po arnej. Wprowadzano wiele reform, które tworzyły i zmieniały kształt oraz funkcjonowanie Pa stwowej Stra y Po arnej. Jestem zdania, e ka da nowo powstała zmiana byłł bod cem ku ulepszeniu funkcjonowania Pa stwowej Stra y Po arnej i z biegiem lat si to udał.

W latach 1992-2008 doszł do szeregu reform i zmian w funkcjonowaniu Pa stwowej Stra y Po arnej. Rozwin ýsi bardzo mocno system ratowniczo-ga niczy. Nale y zwróci uwag na współprac organów samorz du terytorialnego z jednostkami organizacyjnymi administracji rz dowej, dzi ki której nast puje szybsza reakcja na zaistniał sytuacj (po ar, powód , itp.), a co za tym idzie podj cie natchmiastowe akcji ratowniczo-ga niczej.

¹⁸ GOPR - czyli Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratownicze

¹⁹ TOPR - czyli Tatrza skie Ochotnicze Pogotowie Ratownicze

²⁰ WOPR - czyli Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratownicze

²¹ P. Bielicki, J. Kołdziejczak, S. Mazur, M. Płonica, M. Schroeder, M. Spaltabaka: *X lató* , op. cit., s. 42

²² Ibidem, s. 73

²³ A. Kurkiewicz (red.), op. cit., s. 98

²⁴ Ibidem, s. 98-99